

ALFÖLDY JENŐ

Elérhető gondok

FIATAL KÖLTÉSZETÜNKRŐL

A hatvanas-hetvenes évek fordulóján vált láthatóvá az irodalmi mezőny teljes szélességében az új költőnemzedék mozgolódása, egyre sikeresebb frontáttörési kísérlete, követve néhány esztendő fáziskéséssel azt a változást, mely előzőleg egész hazai költészetünkben lejátszódott. Az egész költészet színeképe ekkor teljesedett ki, ekkoriban jutottak szóhoz azok az „ezoterikus”, „befelé forduló”, „pesszimista” és „dekadens” címen háttérbe állított költők, akik megjelenésükkel az infravöröstől az ultraibolyáig tágították a lírai kifejezés spektrumát, vagy — szerényebb kismesterekként — érdekes és újszerű árnyalatokat, közbülső színeket keverték palettájukon. A kritika lassabban engedett korábbi merevségéből, de e gazdagodás láttán rövidesen a megcsontosodott közhelyek lobogtatói közül is sokan félárbohra engedték zászlójukat. Már nemcsak az a szempont érvényesült kritikái életünkben, hogy valamely költő naprakészen képes-e megszólalni; értékmérővé, perdöntővé vált az is, mi újat hozott a költő.

E változás az irodalmi köztudat örvendetes oldódását jelzi a korábbi előítéletek jégpáncélja alól. Ám az ilyen átalakulások veszteségek nélkül ritkán mennek végbe. Ennek az alapjában egészséges — mert demokratikus, egységfrontos — folyamatnak is akadtak túlbuzgó neofitái, akik szélkakasként fordultak el azoktól a művektől, melyek szerzői épp a régebbi, kompromittált korszakban hagyománytiszteletükkel, politikai aktivitásukkal, nemzeti elkötelezettségükkel, kockázatvállalón következőes, szocialista elhivatottságukkal és a lírai személyiség realisztikus megjelenítésével vívták ki a költői hitelességet. A megújuló irodalmi közhangulat egyre kevésbé kedvezett azoknak a neosematikus irányzatoknak, melyek költő-úrhajósokkal, lírizáló ál-szociográfusokkal, ál-Che Guevarákkal és más kirakatfigurákkal népesítették be legújabb költészetünket. Ám az értékrend óvatos és fokozatos helyreigazodása annak az őszinte, népi és felelősen politizáló költészetnek sem kedvezett, amelyet Benjámín László, Csanádi Imre, Ladányi Mihály és mások hoztak létre.

Napjaink kritikáirása változatlanul hangoztatja a költők társadalmi szerepének fontosságát. Ám a pozitív mérlegű műveket felülről, oldalról, hátulról, olykor a semmiből támasztják meg a csaknem bármely alkotás kapcsán fölemlgethető, általános jelzőkkel — „humánus”, „elkötelezett” —, ahelyett, hogy minden művet a maga értéke és mértéke szerint mérlegelnének: a politikait a politika, a lélektanit a lélektan, az antropológiait az antropológia, az ontológiaiit az ontológia — és így tovább — *esztétikaivá átértékelt* szempontja alapján; az átértékelés, az esztétikai specifikum felmutatása lenne a kritikus legfőbb hivatása. Legtöbbször nem ez történik. A közvéleményben jelentőssé növekedett, parancsoló tekintélyű költők, legyenek bár absztraktok, szürrealisták vagy a pop art hívei, lényegüktől idegen normák szerint hagyatnak jóvá, mert a kritikusok normái szegényesek, képtelenek a költői észjárás követésére; a „jóindulatú” kritikák olykor szofisztikus védőbeszédre hasonlítanak. (A rosszindulatúakról, azt hiszem, nem

érdemes beszélni.) Műgond, kifejezőerő, költői becsületesség — Csanádi Imréné, Jékely Zoltáné, Kálnoky Lászlóé, Nemes Nagy Ágnesé — ritkán szerepel a progresszív, embeformáló és társadalmilag hasznos erők tényezőjeként a kritikusok, irodalomtörténészek eszmei szótárában. S akik mégis a költői mesterség figyelői, mint a tájképfestő tarka palettájától elbűvölt nézőgyerekek — fagyos közönnyel haladnak el Benjámin, Csóóri, Illyés vagy Ladányi hitelesen átélte, nagy művészi erejű, közösségi szenvedelméi mellett.

Tartalom és forma szempontja, mint már annyiszor, ismét kettészakadt — kritikairodalmunkat a tudathasadás fenyegeti. Mások méltatják Garait, s mások Weörest, Pilinszkyt. És persze egészen eltérő — és mégsem a lírai specifikum diktálta — szempontok szerint. A jóhiszemű olvasó szenved tudathasadást, ha a „tartalomlelemzők” normáit a „formaelemzőkével” közös nevezőre akarja állítani. Az elmúlt évtized lírai szakkritikájában csak ritka kivételként valósult meg a minden valódi érték irányában nyitott, dialektikus elemzés elve. A „mozgó esztétika” szerepére hivatott kritikáirás vaskos adósságokkal tartozik az idősebb költőnemzedék el nem hanyagolható részének. Csupán elvétve olvashattunk folyóiratainkban figyelemre méltó elemzést Rába György, Tóth Eszter, Marsall László, Simonyi Imre, Kormos István, Tamkó Sirató Károly, Solymos Ida, Eörsi István, Hollós Korvin Lajos, Tóth Bálint, Tamási Lajos, Sipos Gyula, Lator László, Jánosy István, Kalász Márton költészetéről. S aligha mondható el, hogy Csorba Győző, Zelk Zoltán vagy Vas István fejlődésével lépést tartott a líra kritikája.

*

Ez a protokollban gondolkozó, fél arcán unos-untalanul hat-nyolc nevet csócsáló egyoldalúság a fiatalabb költőnemzedéket károsítja a legfájdalmasabban. Pedig itt kellene csak igazán az értékek felmutatása, a segítő, s gyakran éppen az erélyesen rostáló kritika. Hat-nyolc év alatt szerény becslés szerint is legalább ötven-hatvan új elsőkönyves költő jelentkezett. S a legjobbak éppúgy a félismeretlenségre szürke masszájába olvadnak a szélesebb közvélemény számára, mint a költői pályára úgyszólván alkalmatlanok. Az értékelés olykor a visszajára fordul: az egyik lapban dorongoló kritikát olvasok Petri Györgyről, nemzedéke egyik kitűnőségéről, a másikban a líra alapfogalmait sem ismerőt állítják a többiek elé, követendő példaként. (Fiatal ember váratlan megújulásokra képes; nevet ezúttal ezért, s nem tapintatból mellőzők.) Nagy műveltségű, tudós elméket is félrevezet a fiatal költők bő áramlása, az epigonlíra hangossága. Egy kis váciizmus itt, egy kevés ladányizmus ott, s nem egy kiváló irodalomtörténész már meghajtja zászlóját. A múlt század végének Petőfi-utánzóinak valószínűleg kevés kritikuskat lelkesítik. Nagy László utánzóinak seregét mégis olyan gyanútlanul fogadják és fogadtatják el számosan, mintha mindenestül elfelejtették volna az egyetem harmadéves leckéjét. Adynak — Gyóni Gézán kívül — utánzója alig volt a sikeresebbek között. Tanítványa annál inkább: a fiatal József Attila, az ifjú Szabó Lőrinc. A tanítvány ellesi mestere fogásait, azután sürgősen elfelejti, pontosabban: megszüntetve megőrzi. Nagy Lászlónak is voltak, vannak *tanítványai*, akik hamar önállósultak: Bella István, Ratkó József, Ágh István, Kiss Anna. És javarészt ezen az úton, tanítványként indult el a hatvanas évek második felében az a kilenc költő is, akit az *Elérhetetlen föld* című antológia (1969) mutatott be a közönségnek.

Sok szó hallik napjainkban a költők új nemzedékéről, az antológiák, első és második kötetek húsz-harmincöt év közötti-körüli szerzőiről. „Elkészt nemzedéknek” nevezik őket, mert amikorra könyvük jelent meg, többségük már idősebb volt, mint halálakor Petőfi, némelyikük mint József Attila. Újabbban — az évi tíz-tizenöt, vagy még több első könyv megjelenése idején —, miután a könyvkiadás lerövidítette adósságait, s igyekszik elébe menni a fiataloknak, valamiféle riadalom ta-

pasztalható: túlságosan sok a költő, a kiadók mintha tervet teljesítenének, szinte közönyösek a minőség iránt. A sematikus költészet idején érthetően hódított a kontárság — elegendő volt úgy-ahogy összecsapni az aznapi vezércikktemát. De vajon mi indokolja manapság egyrészt az újnépies, másrészt az álmodern hangvételi dilettantizmus partszakasztó áradatát? Valószínűleg a korábbi, költőkhöz mostoha korszak aggályos és túlkompenzáló felülbírálata.

Meggyőződésem, hogy a „fiatal költők problémája” mindaddig álprobléma, amíg fiatalokban, s nem költőkben gondolkodunk. Bizonyára népszerűtlenül hangzik, mégis azt mondom: csak akkor szűnik meg ez a baj, ha az *egész* élő magyar költészet gondoljai megoldódnak. Mindez természetesen csak a vizsgálódás el nem feledhető alapelve; az újabb költőgeneráció önmagában is szemügyre vehető abból a nézőpontból, hogy mit hozott a tarsolyában. (Szimptomatikus hibáikért, szemléleti, stilisztikai és magatartásbeli modorosságaiért azonban nemcsak ők tehetők felelőssé. Amíg a tekintély támadhatatlan, addig az utánzók hada a tekintélyre hivatkozik, s védelmet talál a tekintély hozsannázóinál.)

Az a tény, hogy a fiatal költők sokan vannak, önmagában még örvendétes is lehetne: annak a jele, hogy a magyar fiatalság vonzódik népe, nemzete legnagyobb hagyatékához, népköltészetéhez és műköltészetéhez. Ám jó, ha ezúttal az ördög ügyvédjére is hallgatunk: vajon milyen okai lehetnek még e pálya vonzásának? Hát ilyenek: a többi szellemi pálya vonzerejének gyöngesége, az eszménytelenség sugallta eszménykeresés belső kényszere, a közéletben való részvétel személyes és másféle gátoltsága, az idegrendszer általános gyöngülése korunkban, a rossz lelki közérzet, ösztönös menekülés a negyed évszázad alatt megteremtett ipari ország fokozódó technicizmusától, a nemzeti, nemzetiségi, származási érzékenységek tartós sérelmei; olykor a munkásállamban meglepő félelem a „deklasszációástól” — sokan a versírásba kapaszkodva szeretnék megtartani vagy megszerezni értelmiségi státuszukat. Milliók áramlottak és áramlanak faluról, tanyáról a városokba, ahol nem tudnak gyökeret verni, tíz- és százazatok hurcolnak gyerekkorukból, a háborúból, esetleg az ötvenes évekből hozott sérüléseket, megaláztatásokat, félelmeket és szorongásokat. Még a nemek közti kapcsolat kultúrájának hiányait is ide sorolhatnám. A költők, a költészet mesterségesen felszórólt árfoyama is említhető: legelőkelőbb folyóirataink sorozatban mutatják be a költők gyerekkori gombfocicsapatát és kavicsgyűjteményét, föl- és lemenő rokonságának arcképcsarnokát. Hogyne akarnának sztárok lenni a fiatalabbak is? De ne azon töprengjünk most, ki miért fogott poétaceruzát; az eredmény a fontos.

A vizsgálatra jó alkalmat ad Bata Imre Kritika-beli cikkének továbbgondolása (*Fiatalköltészetünkről*, 1975/5.). A tanulmány a szerző írószövetségben elhangzott előadásának rövidített változata; szerencsére jelen voltam a fölolvadáson, s így némileg ismereteselek előttem azok a részletek, amelyek nyomtatásban nem láttak napvilágot. Bata értékrendje magasabb fokozatain nemcsak Kiss Anna és Veress Miklós neve szerepelt, hanem Dobai Péteré, Petri Györgyé és Tandori Dezsőé is. Igaza van, egyikük nélkül sem lenne teljes az összkép.

Bata Imre az *Elérhetetlen föld* költőire összpontosított. „Először róluk kell beszélni. Ők voltak a vállalkozás a nemzedékben; ők akarták először a költői pályát — együttesen, valamely tudatossággal” — állapította meg a bevezetőben. S ebben egyet is értünk — csupán a hangsúlyt helyezném ide erősebben, mint Bata Imre. Mert e fontos megjegyzés után *ezeken a költőkön* kívánja szemléltetni, milyen kóros és káros tünetekkel terhes a felbolydult költőutánpótlás nyelve és eszjárása. Mintha előzmények és utókövetkezmények nélkül, egyenesen és kizárólag tőlük eredne „A lírai hős folklorisztikus, etnográfikus stilizációja, a „historizálás” s ami abból következik, a sok álság és hamisság”, meg „A lírai hős túlértékelése” ...

Nem a magasra helyezett mérce, a szigorúság, nem az éles és csipős ironia indít vitára. Legyen kemény, határozott, legyen ironikus, aki bírál — az a dolga! (Csak annyit jegyeznek meg: az ironia nem azonos a gúnyolódással.)

Csakhogy: vajon jó helyre célzott a kritikus, amikor az álságokra és hamis-

ságokra akart lőni? Miért éppen az *Elérhetetlen föld* költőit szemelte ki? Mert — mint mondja — ők voltak a kezdeményezők? Végül is miben? Az álságok és hamisságok dolgában? Erdemeikről ugyanis keveset szól. Ha csak azt nem tekintjük érdemnek, hogy „programjuk nem volt több, mint egy antológia megszerkesztése, kiadása”. Pedig egyéb újat is hoztak, mint a nyilvánosság kiharcolását. Ágh István, Bella István jóval artisztikusabb, de kevésbé közéleti töltésű versei után, mégis az ő nyomukban, az *Elérhetetlen föld* költői voltak azok, akik a dolgozó nép sűrűjéből, fölfelé és oldalra egyaránt bíráló hangot ütöttek meg, mely más irányú — de nem ellentétes előjelű —, mint a hatvanas évek elején kiadott antológiáké. Bata Imre mindezt nem említi; elveri rajtuk a port sutaságáikért, melléfogásaikért — hol megalapozott, hol vitatható érveléssel. Az általa legtehetségesebbnek elismert Kiss Benedeken a legerélyesebben, aztán alaposan Kovács Istvánon. Utassyról ejt néhány sietősen elismerő szót — a többiekéről se jót, se rosszat, vagy rosszat is csak általánosságban. Pedig kívülről még hatan szerepelnek az antológiában, közülük öten egy vagy két önálló kötetben is. De lássuk, akikről beszélt a bíráló.

Rémlik, mintha túlfeszítené a kenderáztatás tudományára alapozott kritikáját egy Kiss Benedek-kép elemzésekor. Ismeretes Móricz Zsigmond *A boldog ember* című regényéből Joó György esete, amikor meghökken egy pesti pallér tájékoztatanságán: kendernek nevezi a szöszt. Én innen tudom, *mi a szösz* a kender, s hogy mi a kettő különbsége: a szösz — kender, tilolva. Bata azonban ezt mondja: „A szöszölgetni ígét igencsak Kiss Benedek képezte, mert valami rémlett neki. A fonó asszony ugyanis szöszös lesz fonás közben; s ha meg a lány, mielőtt kimenne a házból, az anyja leszedi a szöszt a rokolyájáról, aztán, mert már éppen más dolga nincs, hát kezdi a szöszmötölést.” Megvesztegetően hangzik — de sajnós, Bata Imre tévedett, nem a költő. A kép nemcsak hiteles, hanem éppenséggel sokrétű, ha a kitűnő nyelvérzékű kritikus azt is odaérezte: „szöszmötöl”. Mármint a szösszel. Ami nem azonos a szöszből szálló pihével. A szavak olykor áthasonulnak a versben, s a rokon hangzásúak jelentéstartalmával gazdagodnak. (Végső érvül: az Értelmező szótár „szöszöl” szócikkében az első számú jelentés: *gerebenez*, vagyis kendert fésül.)

És hogyan is állunk Kovács István Don-kanyarnál odavesztett édesapjával, meg a történelmi érzékenységgel? Ki nevezte „hósi halottnak” a háború áldozatát? Nem a költő, hanem a fasisztoid horthysta sajtó. Hiszen a versben idézőjel között áll. Mintha egy Vietnamba hurcolt amerikai sorkatona sírfeliratát olvasnám, akinek felelőssége, öntudata és tiltakozása — személyes és objektív korlátozottságok miatt — csak költő fiában fejlődhetett ki. Őt már nem kényszeríthetik, hogy jó ügy ellen, rossz ügy szolgálatában harcoljon. Ha „valami nincsen itt rendjén”, ahogyan Bata Imre állítja, hát éppen a vers fogalmazza meg, hogy mi nincs rendjén. Az, hogy a világ különféle tájain ma is elviszik a férfit különböző terrorakciókra, s ha elesik, „hósi halott” sírfeliratot kap. S a halál nemét etikailag meghamisító szöveg nem a halott, hanem egy embertelen és hazug társadalom igazolásaképpen díszleg a síron. Benne van ez a versben, vagy csak a képzeletem ragadott el? Az én olvasatom szerint benne van. Mert „egyenruhás kereszték tisztelegnek a jeltelen jelennek”. S ez nem mást sugall, mint azt, hogy az apák tragédiája ne ismétlődjék meg a fiúkkal.

Álságok és hamisságok? Erős túlzás! Csupán pontatlanságokról van szó néhol. Én például kérdőjelet írnék arra a „szemfödőlapra”, mely Petőfi sírját (!) födi Utassy egyébként méltán híressé vált, szép indulatú — Bata által is dicsért — *Zug márciusában*. Petőfinek nincsen sírja, a sírkőlap nem szemfödő, még azért sem, hogy a költő egyetlen mozdulattal leránthassa. Ez bizony kényszerű kép. A fogalmazás is célját téveszti olykor — ösztökével valóban nem lehet szántani, Kiss Benedek nem is úgy gondolta, csak a mondatot szerkesztette rosszul. A rügyes meggyfaág viszont igenis lehet ösztöke, lehet az bármi, egy kődarab is, mely szántás közben a gazda kezeügyébe akad, hogy levakarja vele ekéjéről a sarat. (Ahogyan egy üvegdarab is lehet késpenge.) Hosszasan vitatkozhatnánk ezen — és

szíves örömet, mert végre egy igényes kritikus, aki szöveget elemez, a szavak értelmére is ügyel, nemcsak hozzávetőleges hangulatára! Ellenem vehetné, hogy ha a tavaszi szántást végző parasztember otthon feledte az eketisztogató szerszámát, bizonyára sajnálná letörni a szántó végében álló meggyfa rügyes ágát. Még akkor is, ha makrancos a lova, málé a tehene, mely megérdemli, hogy *ösztökélje* egy bottal — mert van ennek a szónak ilyen értelme is. Mindegy, ha már letörte azt a meggygallyat, letörte; nincs már mit bánkódni ezen, ott van a versben. De hát milyen *költői* funkciója van? Ezen a ponton már én is vitaköznek Kiss Benedekkel, a szépség, a bimbózás, virulás, gyöngédség mindenáron erőltetése miatt.

Íme, nem vagyok szegődött prókátora e költőknek. Csupán közelebb állnak hozzám, mint az idősebb kritikushoz, nemcsak életkoruk miatt, hanem azért is, mert — mint városi születésű — látókörom, létérzékelésem gazdagodását köszönhetem verseiknek, a másféle indítás, sors, életút, tapasztalat megjelenítését — ha nem is az etnográfiai érdekességet. És rengeteg közöset, a nemzeti múlt értelmezésében is, a fizikai munka kézfogáserejű emlékében, s mindenek fölött: az őszinteség igényében, melyre gyerekként oly mérhetetlenül szomjazott ez a korosztály. A Somogyi Tóth Sándor-féle *Gyermektükör* nemzedéke ez! Nem „ellenzékiek”, ahogyan — ellenük vagy mellettük, egyre megy — némelyek elhithetni szeretnék. Hanem az igazmondás hívei, akik nem temették el vágyukat a „Nyílt szóra; fődetlen arca”. A „kilencek” — akik ma már nem kilencek, hanem kilenc költő, külön-külön, mindenik a saját szakállára vagy kontyára, a tehetség, fejlődésképeség és önművelés különböző fokán — nemcsak azért voltak bozótvágók, mert — harcukkal az antológiáért — megnyitották a zsilipeket a velük egykorúak és a fiatalabbak előtt. Mint ahogy nem ők tehetnek róla, hogy az újnépesség, a népieskedés zöldárja önti el a szerkesztőségeket. Bozótvágók voltak abban is, hogy sokkal őszintébb: „bensőből vezérelt” politikai lírát műveltek és művelnek, mint a régebbi antológiák számos költője.

Túlzásnak tartom Vasy Géza szavait, miszerint ezek a költők éppolyan jelentős művet alkottak, mint huszonöt-harmincéves korára Nagy László, Juhász Ferenc. Fel kellett volna lapoznia e költők régebbi köteteit! *A vasárnap gyönyörét*, *A csillag szemű juhászt*. Mégsem vitatható: Kovács István, Rózsa Endre, Péntek Imre, Utassy József, Oláh János és mindenikük, a maga képessége szerint, letette a garast egy nemzedék nevében, melynek egész életére kiható élménye az ambivalencia volt: érdek nélkül szemlélődő, tanulságos emlékeket gyűjtő gyerekből felelős felnőtté cseperedtek, s elkötelezték magukat egy olyan ügynek, a szocialista népi demokracizmusnak, mely csüggesztő kísérőjelenségei mellett is az egyetlen, amit szolgálni érdemes. Kiss Benedek tökéletes képpel fogalmazza meg ezt a lélektani helyzetet: „Kocsisom tüzes lovat kocsiba elől-hátul fogat!” Utassy: „Ha el nem éred, érte fogsz kimúlni, ha meg eléred, ügylehet, miatta.” Kovács István: „Ellenem fordult eszmékben élek, s három szaváért meghalok.” Nincs itt baj a történelmi érzékenységgel — más szóval: a történelmi dialektikával.

Amikor „a lírai személyiség túlértékelésén” éri őket Bata Imre, körültekintőbb lehetne. Érdemes lett volna tüzetesen megvizsgálnia, ilyen ambivalens alapérzéssel vajon miként kerülhető el a teljes depresszió (mely Petri Györgynél tapasztalható például), vagy — mint Benjámin Lászlónál — az elhatalgató? Végig kellene már gondolni: miért van szüksége Nagy Lászlónak a „kényes, büszke” tartásra, az Ady Endre-i dölyfre, a versben bujdosásra? Mért van szüksége Juhász Ferencnek a biológiai erő kultuszára, a szótenyészetek után szervetlenül oda ragasztott közösségi hűségnyilatkozatokra? Csoóri Sándor miért ütközik új és új műfajok falaiba, Ladányi mért csavarog verseiben csapszékítől csapszékig az emberség után? Mért válik kétségessé Tandorinak a szavak értelme? Kiss Anna mért rendez be külön világot? Nagyoló összefoglalásul: mert korunk még akkor sincs tekintettel a költői — és általában az emberi — személyiség épségére, teljességére, ha elvitathatatlanul a fejlődés útján, a szocializmus nagykorúsága felé haladunk. Ha a sze-

mélyiség kétséggé válik önmaga előtt, a költő vagy reménytelenül lemond róla, vagy elgondolja és szobrot önt számára. Ami Kiss Benedeknél és Utassynál olykor valóban a személyiség túlértékelésének hat, az (Bata Imrének észre kellett volna vennie) Oláh Jánosnál és Péntek Imrénél a költészet értelmének megkérdőjelezése: visszájáról mutatkozik. Az egyik azzal jelzi, vagy vallja be válságát, hogy verbáliszuggesztóval kiálja az Én jelentőségét, a másik átadja magát mardosásainak. Mindenképp az ember féltéséről, a szocialista humanizmus gondjáról van szó. Nincs mit gúnyolni ezen.

OLASZ SÁNDOR

Arcképvázlat Baka Istvánról

Annak, aki ismeri Baka István verseit, aligha kell magyarázatni, hogy ezt a portrévázlatot nem az előlegzett kritikusi bizalom íratta. Inkább az a tény, hogy az utóbbi években kevés olyan elsőkötetes költő jelentkezett, aki ennyi figyelemre méltó verssel állt elő. Kötetében csupán negyvenegy vers olvasható. Az újabb alkotásokat is beszámítva, az eddigi „életmű” alig több félszáz versnél. A mai versözönből megdöbbentő ez a szám. — Megdöbbentő és elgondolkodtató. A fiatal költők esetében szokatlanul keveset ír Baka példája azt bizonyítja, hogy az összes publikációs lehetőséget megkaparintani akaró, a jelenlétet így hangsúlyozó módszerrel szemben az évi nyolc-tíz vers is bizonyít. (A megjelenés számával egyébként is csak dilettánsok és féltehetségek szoktak dicsekedni.)

Baka István — erősen polarizálódott fiatal költészetünkben — a mai magyar irodalomnak ahhoz az ágához, irányához kapcsolódik, amit közösségi ihletésű gondolati líraként nevezhetünk meg. Baka verseiben szüntelenül érezhető az igazi költészet szép vállalkozásából eredő vágy: a hatni akarás vágya, a harc azért, hogy a versben feszülő gondolat cselekvő emberi állásfoglalássá fejlődjön. Baka hisz az irodalom társadalmi elhivatottságában. A vers nála nem menedék az én számára, hanem sorsfontosságú tartalmak kifejezője. Nem közvetlenül korhoz kapcsolódó, nem programokban, hanem szigorú (ön)vizsgálatban, morális hangoltságban és érdeklődésben megnyilvánuló gondolatiság ez. *Karácsony, 1967* című versében azon töpreng, hogy miként lehet valaki megváltó: „Vagy én is az voltam, csak elfelejtették megmondani?” — „És most már késő... Nem válthatok meg senkit...” — Az élmény a hatvanas évek közepén, végén indulók közös élménye. De ami másoknál (például Béres Attilánál) harsány lázadás, az Bakánál a személyiség mélyebb rétegeit is érintő meditáció. Baka nem „filozófus-költő”, nem veti meg azt, ami egy szeri. Igényében mégis valamilyen általános érvényű kimondására tör. A leíró jellegű indítások után félreérthetlenné válik, hogy a versekben a súlyosan jelen levő tárgyi világ is az emberi létezés egyik meghatározója. Baka soha nem ír például tájverset, lelkiállapotát viszont gyakran a tájra vetíti rá (*A lombon átszűrt, Már egyre több eget*). Az *udvar fája* fájdalmas soraiban is egy érzékeny idegrendszernek a világot, az életet elcsúfítani akaró erők hatására megnyilvánuló reakciója munkál. A falak közé, „rozsdás sűrűségbe” szorult, „szép árnyú”, „zöld lombú” fa: jelkép, a veszélyeztetett, szép emberi élet szimbóluma. Nem lehet külön törvények szerint, más világban élni: „Erdővé válhatunk mi, / szarvasokká soha” — mondja a *Legenda, hát lehullasz*, ez a szenvedélyes, szép, gondolati-tartalmi magjával Baka egész líráját reprezentáló vers.